

HAYAT BİLGİSİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MÜZE GEZİLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ¹

Burcu EKİNCİ*

Öz

Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler dersleri, konusu birey ve birey hayatı olan disiplinler arası ve çok disiplinli dersler olarak belirtilmektedir. Bu iki dersin iki esas niteliği olan vatandaş yeterliklerine erişmesi ve bütüncül, disiplinler arası bir alan olması önem arz etmektedir. Yapılandırmacı anlayışı benimseyen hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde, tarih konularının öğretilmesinde öğrencilerin eski zamanları ve tarihi olayları ezberlemelerinden ziyade tarihsel kavrama ve tarihsel düşünme yetilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçlara ulaşılmasına katkı sağlayabilecek ve sosyal bilgiler konularının öğretilmesinde faydalanabilecek alternatif öğrenme alanlarından birisi olarak müzeler gösterilmektedir. Günümüzde internetin sunduğu olanaklar bilgiye ulaşmayı basit hale getirmektedir. Ancak doğru bilgiye ulaşmanın da zor olduğu kadar müzelere erişimde de zorluklar bulunmaktadır. Bunda müzelerin ziyaret yerleri ve saatleri farklılık göstermesi etkili olmaktadır. Müzeler eğitime görsel destek sağlamaktadır. Ayrıca, tarihi bölgeler müzelerde detaylandırılmıştır. Bu yüzden müzelerin sosyal bilgiler öğretmenleri için önemli olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışma ile müzelerin eğitime katkısının daha etkili bir şekilde anlaşılacağı öngörülmektedir. Ayrıca çalışmada müzelerin hak ettiği değeri görmediğine de dikkat çekilmektedir. Bu çalışmada bu konuyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Farklı müzelere değinilmiş ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Müze.

THE PLACE AND IMPORTANCE OF MUSEUM TRIPS IN LIFE AND SOCIAL STUDIES TEACHING

Abstract

Life Studies and Social Studies courses are defined as interdisciplinary and multidisciplinary courses, the subject of which is the individual and individual life. It is important that these two courses reach citizen competencies, which are their two essential qualities, and that they are a holistic, interdisciplinary field. In life studies and social studies teaching, which adopts a constructivist approach, it is aimed to develop historical comprehension and historical thinking abilities of students rather than memorizing ancient times and historical events in teaching history subjects. Museums are shown as one of the alternative learning areas that can contribute to achieving these goals and benefit from teaching social studies subjects. Today, the possibilities offered by the internet make it simple to access information. However, there are difficulties in accessing the right information as well as difficulties in accessing museums. The difference in visiting places and hours of museums is effective in this. Museums provide visual support to education. In addition, historical sites are detailed in museums. That is why it is stated that museums are important for social studies teachers. With this study, it is expected that the contribution of museums to education can be understood more effectively. In addition, it is pointed out in the study that museums do not see the value they deserve. In this study, a literature review on this subject was carried out. Different museums were mentioned and some results were obtained.

Key Words: Social Studies, Life Studies, Museum.

1. Giriş

Sosyal bilimlerde öğrencilerin tarihsel düşünme yetenekleri ve yaklaşımlarının geliştirilmesine bulunması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda müzeler de alternatif eğitim kurumlarından biri olarak kabul edilmektedir.

1.1. Problem Durumu

Doğru bilginin elde edilmesine ilişkin güçlük bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. İnternetin sunmuş olduğu kolaylıklar bilginin elde edilmesini kolaylaştırmaktadır. Fakat doğru bilgiye erişmenin güç olduğu da bilinmektedir. Bununla birlikte müzelere erişime ilişkin de güçlükler bulunmaktadır. Çünkü müzelerin hem yerleri hem de ziyaret saatleri farklılık arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Müzeler eğitim için görsel olarak destek sağlamaktadır. Bununla birlikte müzelerde tarih dokusu işlenmektedir. Bu nedenle müzelerin sosyal bilimler öğretmenleri için önem arz ettiği anlaşılmaktadır. Müzelerin eğitime olan katkısının bu çalışma ile daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte hak etmiş oldukları değeri görmeyen müzelerin öğrenciler ve

¹Bu makale, yazarın yüksek lisans projesinden üretilmiştir.

*Sınıf Öğretmeni, Şehit Mücahit Top İlkokulu Günyüzü-Eskişehir, burcu-ekinci-88@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2475-3256

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Ekinci, B. (2022). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Yeri ve Önemi. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 2(2), 62-73.

öğretmenler bakımından öneminin anlaşılması da hedeflenmektedir. Bu konuya ilişkin olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde bulunan farklı müze tiplerine değinilmiş ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

2. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi

2.1. Hayat Bilgisi

Yaşam bilimleri adlı dersin tam olarak başlangıcının tespit edilmesi oldukça güçtür. Bununla birlikte bu dersin temellerinin Platon tarafından atıldığı ifade edilmektedir. Hayat bilgisi dersine; François Rabelais, Comenius, Friedrich Flerbart, John Dewey ve Decroly önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Hayat bilgisi dersi Rabelais tarafından ilköğretim aşaması bakımından önemli olarak görülmüştür. Bununla birlikte eğitim planında eşyanın ders konusuna dahil edilmesi de bu isim tarafından gerçekleştirilmiştir. Hayat bilgisi dersine ilişkin konular ise Comenius tarafından ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte hayat bilgisi dersinin öğretiminin gerekli olduğu hususu da Comenius tarafından dile getirilmiştir. Flerbart öğretim noktasında öğrencilerin ilgisine önem vermektedir. Bununla birlikte konuların birbirleri ile ilişkili olması hususu da Flerbart tarafından savunulmaktadır. Bu kapsamda Flerbart “toplu eğitim” kavramının da kurucusu olarak kabul edilmektedir. Öğretimin toplulaştırılması noktasında John Dewey okulun yaşamın kendisi olduğunu vurgulamıştır. Yapılandırmacı öğretim yaklaşımı ile Dewey tarafından savunulan öğretim yaklaşımı birbirine benzemektedir. Dewey’in düşüncelerinin öğretmenler tarafından detaylı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir (Bektaş vd., 2009).

Decroly tarafından önerilen teknikte konuların öğretimine gözlem ile başlanmaktadır. Bu noktada öğrencilerin merak duymasını sağlayacak sorular öğretmenler tarafından sorulmaktadır. Elde edilen yeni bilgiler ve daha önceden bilinen bilgiler birbirine bağlanarak bir sonuç çıkarılmaktadır. Bununla birlikte çocuğunda da söz konusu sonuçlara uygun nitelikte davranışlar sergilemesine ihtiyaç duyulmaktadır (Binbaşıoğlu, 2003).

Türkiye’deki Hayat Bilgisi dersinin adı, deseni ve içeriği diğer tüm ülkelerden farklılık göstermektedir (Akyüz, 2008). Almanya haricinde hiçbir ülkede Hayat Bilgisi adına sahip bir dersin bulunmadığı ifade edilmektedir. Bu konu Türkiye’de bu dersin kaldırılması ve tıpkı Amerika Birleşik Devletleri’ndeki gibi olması gerektiğinin bazı çevreler tarafından savunulmasına yol açmıştır (Öztürk ve Dilek, 2002).

John Dewey tarafından yapılan Türkiye seyahati neticesinde ülkemizde Hayat Bilgisi dersi şekillenmiştir. Bu dersin 1926 yılındaki eğitim programında yer adlığı ifade edilmektedir. Hayat Bilgisi dersi derslerin büyük bir kısmının içeriğini kapsamaktadır. Bu yönüyle mihver ders özelliğine sahip olduğu görülmektedir (Baysal, 2006).

2.1.1. Hayat Bilgisi Dersinin Önemi

Öğrencilerin kendileri, sosyal yaşamları ve doğal çevrelerine ilişkin tüm yönler Hayat Bilgisi dersi kapsamında ele alınmaktadır. Bununla birlikte bu dersin kapsamı öğrencilerin merakları, gereksinimleri ve ilgi duydukları alanlar da göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır (Bektaş vd., 2009).

Çocuğun çevre ve çevre problemlerine ilişkin iyi alışkanlıklara sahip olmasının sağlanması için gerekli olan güvenilir ve doğru bilgilerin çocuğa öğretilmesi Hayat Bilgisi dersin amacını oluşturmaktadır. İçinde bulunulan çevrenin çocuk tarafından tanınması ve çevre problemlerine ilişkin bilgisinin olması için bu derse ihtiyaç duyulmaktadır. Bu şekilde çocuğun duyarlı bir vatandaş olması hedeflenmektedir. Bu ders kapsamında çocuğa bilgi yerine bazı davranış ve tutumlar kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu yönüyle çocuğun çevre ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi de mümkün olmaktadır. Okula başlayan çocuk bu ders aracılığıyla bir bütün halinde gelişebilmekte ve çevreye ilişkin farkındalık sahibi olabilmektedir (Binbaşıoğlu, 2003).

2.1.2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Amaçları

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli olan beceriler Hayat Bilgisi dersi ile kazandırılmaktadır. Bu ders ile bireylerin insanlar arasında nasıl davranacağını bilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca bir insanın iyi vatandaş olarak yetiştirilmesi noktasında da bu ders önemli bir işlev üstlenmektedir. Şu özelliklerin Eğitim Konseyi, Eğitim Bakanlığı ve İhtisas Komiteleri tarafından belirlendiği ifade edilmektedir (Demir, 2016):

- Türk milli eğitim ve ilköğretim hedefleri ile elde edilmesi amaçlanan nitelikler
- Atatürk tarafından koyulan eğitime ilişkin hedefler
- UNICEF ve UNESCO gibi kurumlara uyumlu olarak bireyin sahip olması gereken özellikler
- Bazı alanlarda sahip olunması gerekli olan özellikler

Yapılandırıcı öğrenme yaklaşımının özelliklerini ortaya koyan bazı ilkeler APA tarafından değerlendirilmiştir. APA Merkezli Öğrenci İlkeleri şu şekilde sıralanabilir (Demir, 2016):

- Bireysel Unsurlar
- Bilişsel ve Üst Bilişsel Unsurlar
- Gelişimsel ve Sosyal Unsurlar
- Motivasyon ve Duygusal Unsurlar

Tablo 1. APA Merkezli Öğrenci İlkeleri

Bilişsel ve Üst Bilişsel Unsurlar	Zor olan konuların öğrenilmesi kişinin söz konusu konuya ilişkin bilgi ve tecrübesinden hareketle ona anlam yüklemesi durumunda kolaylaşmaktadır (Öğrenme İşleminin Doğası)
	Gereken bilginin eğitim rehberliği sayesinde başarılı öğrencinin uyumlu ve anlamlı bilgi temsilleri oluşturmasının mümkün olması (Öğrenme İşleminin Hedefleri)
	Başarılı olan öğrencinin yeni bilgiyi geçmişte öğrenmiş olduğu bilgiler ile anlamlı bir biçimde birleştirmesi (Bilginin Oluşturulması)
	Karmaşık nitelikteki öğrenme hedeflerine ulaşabilmek için mantık yürütme stratejilerinin oluşturulup kullanılması (Stratejik Düşünme)
	Zihinsel tercihlerde üst seviyedeki stratejilerin kullanılması yoluyla eleştirel düşünme ve yaratıcılığın daha kolay bir hale gelmesi (Düşünme Hakkında Düşünme)
	Teknoloji, eğitim uygulamaları ve kültürün öğrenme üzerinde etkili olması (Öğrenme Bağlamı)
Motivasyon ve Duygusal Unsurlar	Öğrencinin sahip olduğu motivasyonun nasıl etkilendiği ve öğrencinin inanç, hedef ve ilgileri üzerinde düşünce alışkanlıklarının ne derecede etkili olduğu (Öğrenme Üzerindeki Motivasyon ve Duygusal Etkiler)
	Öğrencinin üst düzey düşünceleri, yaratıcılığı ve merak duygusunun öğrenme motivasyonu üzerinde etkili olması. Öğrencinin kişisel ilgi alanlarına ilişkin görevler ile uyarılması (Öğrenme İçin İçsel Motivasyon)
	Yönlendirilmiş pratik ve öğrenci tarafından gösterilen çabanın karmaşık olarak nitelendirilebilecek yetenek ve bilginin edinilmesini kolaylaştırması (Motivasyonun Çaba Üzerindeki Etkileri)

Gelişimsel ve Sosyal Unsurlar	Bireylerin gelişmesi ile birlikte öğrenme bakımından çeşitli engeller ve fırsatlar çıkması. Öğrenme üzerinde duygusal, fiziksel ve zihinsel gelişim farklılıklarının etkili olması (Öğrenme Üzerinde Gelişimin Etkileri)
	Kişiler arasındaki ilişkiler, iletişim ve sosyal etkileşimin öğrenme üzerinde etkili olması (Öğrenme Üzerindeki Sosyal Etkiler)
Bireysel Unsurlar	Kalıtıl özellikler ve ön öğrenme noktasındaki farklılıkların tüm öğrencilerin farklı beceriler, yaklaşımlar ve stratejilere sahip olduğunu ortaya koyması (Öğrenmede Bireysel Farklılıklar)
	Sosyal çevre, kültür ve dil konularındaki farklılıkların göz önünde bulundurulmasının öğrenmenin mümkün olabilmesi için gerekli olması (Öğrenme ve Çeşitlilik)
	Öğrenme süreci boyunca öğrencinin değerlendirilmesi ve öğrencilerden beklentinin yüksek tutulmasının önem arz etmesi (Standartlar ve Değerlendirmeler)

2.1.3. Hayat Bilgisi Dersi Öğretimi

Hayat Bilgisi dersinin öğretimi için bazı stratejiler bulunmaktadır. Bu stratejiler şu şekilde sıralanabilir:

- Eleştirel nitelikteki yorumların dile getirilmesi sırasında dikkatli olunması
- Öğrencilerin sahip olduğu becerilerin vurgulanması
- Kurallar koyarak söz konusu kuralların yaptırım ve neticelerinin belirlenmesi

Öğrenciler tarafından gösterilen hatalı nitelikteki davranışlar karşısında öğretmenin cana yakın bir tutuma sahip olması, fiziksel olarak en yakın konumda bulunması ve öğrenciyi fısıldayarak uyarması gerekmektedir. Sınıf ortamı üzerinde olumsuz yönde etkili olan ve sınıf huzurunu bozacak nitelikteki davranışlara ilişkin olarak ise öğretmenlerin olumsuz tutuma sahip olan öğrencilerine duygularını ifade etmesi gerekmektedir (Yavuzer, 2016).

Çocukların ilgi alanları ile gelişim özelliklerinin birbirlerinden farklı olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda Hayat Bilgisi dersi öğretiminde çocukların gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması ve çocuğun ilgi alanına ve gereksinimlerine göre öğretimin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Öztürk ve Dilek, 2002).

Hayat Bilgisi dersi öğretiminde iyi vatandaş olmak önem arz etmektedir. Öğrencilerin olumlu nitelikte davranışlara sahip olması ve çevreleri ile uyum içerisinde yaşayabilmeleri hedeflenmektedir. Bu nedenle ders sırasında verilen örneklerin öğrencilerin yakın çevresine ilişkin olması gerekmektedir. Bununla birlikte çocuğa baskı kurulmaması ve çocuğun ilgisinin çekilerek öğrenmesinin daha kolay bir hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Vural, 2014).

2.2. Sosyal Bilgiler

Bu derste sosyal bilimlerin sonuçları birleştirilmekte ve öğrencilerin düzeyine göre basitleştirilmektedir. Bu ders ile öğrencilerin sosyal hayatla uyum içerisinde yaşamaları mümkün olmakta ve öğrencilerin sosyal problemleri çözebilmesi için gerekli olan bilgi ve beceri kazandırılmaktadır.

Sosyal bilimler eğitiminde şu konular bakımından ilerleme sağlanması amaçlanmaktadır (Bilgili, 2009):

- Sivil nitelikteki sorumluluk ve görevler
- Toplum içerisindeki bireylerin ilişkileri
- Vatan, çevre ve dünyanın tanınması becerileri

-Ekonomik yaşamın yetenek ve düşüncelerinin geliştirilmesi

Sosyal bilgiler öğretim programında sekiz ara disiplin ile ilişkilendirmenin söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Kaymakçı, 2012).

-Girişimcilik

-Rehberlik ve Psikolojik Danışma

-Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları

-Güvenli Yaşam ve Afetten Korunma

-Kariyer Bilinci Geliştirme

-Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim

-Özel Eğitim

-Sağlık Kültürü

Türk Milli Eğitimin Genel Hedefleri ve Temel İlkeleri kapsamında sosyal bilimler müfredatında şu kazanımların elde edilmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2018):

-Haklarının farkında olan ve nasıl kullanacağını bilen ve görevlerini yerine getiren vatandaşlar yetiştirmek

-Türkiye Cumhuriyeti'nin ilke ve reformları ile kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın mümkün olmasını sağlamak

-Hukukun üstünlüğü ilkesinin hâkim olduğu ve tüm kuruluş ve bireylerin kanun önünde eşit olduğunun bilinmesi

-Türk tarihi ve kültürünü meydana getiren temel süreç ve unsurların anlaşılabilmesi için milli kimliğin oluşması ve geliştirilmesinin gerekli olduğunun kabul edilmesi

-Çevre ve insan arasındaki etkileşimin açıklanarak içinde yaşanılan dünyanın coğrafi özelliklerinin tanınması yoluyla mekân algısının geliştirilmesinin sağlanması

-Sınırlı kaynaklar ve doğal çevrenin bilinerek, çevrenin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak ve bu kapsamda sürdürülebilir nitelikte bir çevre anlayışının hâkim olması

-Eleştirel düşünme becerisine sahip olmasının sağlanması

-Ekonominin temel kavramlarının anlaşılması ve uluslararası ekonomik ilişkiler ile ulusal ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin anlaşılması

-Tüm mesleklere gerekli olan saygının duyulmasının sağlanması

-Olaylar, nesnelere, insanlar ve fenomenler arasındaki farklılık ve benzerliklerin belirlenerek çeşitli yer ve dönemlere ilişkin tarihsel kanıtları sorgulayarak süreklilik ve değişiklik algısının benimsenmesinin sağlanması

-Sosyal hayat üzerinde bilim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmelerin etkili olması

-Bilimsel düşünceye dayalı olan bilgiye erişilmesi, bilginin üretilmesi ve bilginin kullanılması sırasında bilimsel etiğin göz önünde bulundurulması

-Sosyal ilişkilerin düzenlenmesi ve problemlerin çözülmesi için temel iletişim yeteneklerinin kullanılması

-Sosyal ve kişisel nitelikteki problemlerin çözülmesi için görüş bildirilmesi

-Ulusal egemenlik, cumhuriyet, laiklik ve insan hakları kavramlarının Türkiye'deki hayat üzerindeki etkilerinin anlaşılması

- Manevi, evrensel ve ulusal nitelikteki değerlerin kabul edilmesi
- Dünya ve ülkeye ilişkin konulara karşı duyarlılığa sahip olmak
- Duygusal ve fiziksel özellikler ile arzu ve becerilerin geliştirilmesinin sağlanması

2.3. Müze Kavramı

Müze ile ilgili farklı yorumlamalar ve tanımlamalar yapılmakta ve pek çok kuruluş tarafından desteklenmektedir. Yapılan bu tanımlamalarda müzenin eğitsel işlevleri dikkate alınmıştır. Müze kavramının doğuşu aslında bilimsel bir amaçtan ziyade insanların görsel sanatlarla olan ruhsal bağından doğmuştur (Buyurgan ve Mercin, 2005).

2.4. Müzelerin Sınıflandırılması

Müzeler, insanlığın maddi olmayan değerleri ve yargıları, bilimin gelişimine paralel olarak yetkinleşerek ve uzmanlaşarak çeşitlenmek, geleceğe aktarmak için kar amacı gütmeyen toplanmakta, sınıflandırılmakta, belgelenmekte, sergilenmekte ve korunmaktadır. Müzenin geliştirilme sürecinde öncelikle müze içinde kronolojik bölümler meydana getirilmiştir. Toplum, geçmişini ve geleceğini yansıtan tarihi ya da çağdaş eserlere atfedilen değer farkına vardıkça, müzelerin genelden yerele, yerelden özele farklılaştığı ve çoğaldığı belirtilmiştir. Günümüzde müzeler ve müzecilik ulusal ve evrensel düzeyde gelişmiştir. Nitekim müzeler, ulusal özgünlüklerden ziyade evrensel özellikleri yansıtmak ve farklı kültürleri önyargısız bir şekilde bir araya getirmek için adımlar atmaya başlamışlardır. Savaş ganimeti ya da eserleriyle güç göstermenin yerini koruma, sergileme ve paylaşmadan gelen prestij almıştır. Müzelerin ve müzeciliğin evrenselleşmesi, bu değişikliğin temel nedeni olarak gösterilmiştir (Öztekin, 2014).

Dünya mirası kurulunun oluşturulmasının ardından bazı şartları bulduran bölgeler, eserler veya yapılar dünya mirası olarak ilan edilmiş ve evrensel özellik kazanmışlardır. Türkiye'deki 18 eser dünya mirası listesinde kendine yer alırken, 78 eser ve bölge, geçici listede bulunmaktadır. Bu listede bulunan eser sayısının artmasında etkili olan esas unsurlardan biri olarak müzecilik gösterilmiştir. Müzeler farklı özellikler göstererek çoğaldıkça hem ülkeler hem de ICOM ve UNESCO gibi kurumlar, müzeleri bu durumları göz önünde bulundurarak tekrardan gruplandırmaktadır. 1958 tarihinde Brezilya Bölgesel Semineri'nde ilk defa bir müze sınıflaması UNESCO tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sınıflamada müzeler dokuz farklı bölümde gruplandırılmıştır. Bu gruplama şu şekilde sıralanmıştır (Öztekin, 2014);

- Üniversite Müzeleri
- Arkeoloji Tarih ve Kültürel Miras Müzeleri
- Bölge Müzeleri
- Doğa Tarihi Müzeleri
- Etnografya ve Folklor Müzeleri
- Modern Sanat Müzeleri
- Uzmanlık Müzeleri
- Bilim ve Teknoloji Müzeleri
- Sanat Müzeleri

Müzelerin sınıflandırılmasıyla ilgili bir çalışma da Uluslararası Müzeler Konseyi tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaya göre müzeler 1995'de dört ana başlıkta gruplandırılmıştır. Belirlenen ana başlık altındaki müze çeşitleri zaman içinde artmaktadır. Bu 4 ana başlık Tablo 2'de gösterilmiştir (Öztekin, 2014).

Tablo 2. Müze Çeşitleri

Müze Başlıkları	Müze Çeşitleri
Koleksiyon türüne göre müzeler	Arkeoloji Müzeleri-Etnografya Müzeleri
Bağlı bulunduğu idari birimlere göre müzeler	Devlet Müzeleri-Yerel Yönetim Müzeleri
Fonksiyonel özelliklerine göre müzeler	Eğitici Müzeler-Genel Toplum Müzeleri
Bölgesel niteliklerine göre müzeler	Ulusal Müzeler-Bölgesel Müzeler

Bağlı bulunduğu idari birimlere göre müzelerin idare şekilleri her ülkede ayrı olduğu için müze çeşitleri müzelerin niteliklerinden kaynaklı şekilde değişiklik göstermektedir. Bir idari birim, müzenin bulundurduğu yönetsel, ekonomik ve siyasi yapı açısından müzenin sorumlu bulunduğu üst idareyi belirtmektedir. Bu tür müzeler, ülke, yerel idareler ya da özel kuruluşlarca oluşturulan ve çalışma bakımından küresel kuruluşlarla bir araya getirilebilen müzeler olarak nitelendirilmektedir. Çalışan, finansman ve idare gibi parametreler, kuruluşlar ya da kişilerce memnun olunan ve işletilen müzeler olarak ifade edilmektedir. Bu gibi müzeler pek çok koleksiyon bulundurmaktadır. Bağlı bulunduğu idari birimlere göre müzelere örnek olarak şu müzeler belirtilmiştir (Öztekın, 2014).

- Devlet müzeleri,
- Belediye müzeleri,
- Özel müzeler,
- Temel müzeler,
- Eğitim kurumları ve üniversitelerle ilgili müzeler,
- Askeri müzeler.

Bölgesel niteliklerine göre müzeler, milli ve bölgesel özellik taşımaktadır. Bu müzeler, çoğunlukla resmi makamların milli içerik koleksiyonlarını ya da bölgesel kültür ile kısıtlı koleksiyonlarını bulandıran orijinaliği olan müzelerdir. Kural gereği, bu müzeler, nüfusun dağılımına göre belirlenmektedir. Bu türler, bölgesel, il, merkez müzeler ya da kırsal, bölgesel ve ulusal müzeler şeklinde açıklanmaktadır. Yerel irfan müzesi, büyük bir merkezden uzakta olan yalnızca coğrafi bölgesel ya da bölgesel sorunlarla ilişkili şekilde ifade edilmiştir. Bu gibi müzeler, sistemli şekilde kişilere nerede bulduklarına dair bilgi vermelidir (Öztekın, 2014).

Fonksiyonel özelliklerine göre müzeler, eğitici olan bileşenlerin bulunduğu müzeleri ve genel sosyal müzelerini içermektedir. Bu tür müzelerin en önemli niteliği, eğitici fonksiyonunun bulunmasıdır. Okullarda ve üniversitelerde bulunan ya da taşınmadan sergilenen duvarsız müze adı verilen sit alanları bu tür müzeler içinde değerlendirilmektedir (Öztekın, 2014).

Koleksiyon çeşidine göre müzeler, kendi arasında, satın alma, hibe, kazı ve müzeler arası eser değişimi gibi yollardan koleksiyonları kapsamaktadır. Çeşitli uygarlık, dönem veya insanlara ait olan koleksiyonlar, bu gibi müzelerde gösterilmektedir. Zira bu gibi müzelerdeki her koleksiyon arkeolojik özellik taşımaktadır. Evrensel, ulusal, yöresel folklorik değer ve eşyalardan oluşan koleksiyonların sergilendiği Etnografya Müzeleri de bu tür müzelerin içinde yer almaktadır. Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri, bu gibi müzeler arasında en yaygın ve kapsamlı olarak nitelendirilen müzelerdir. Nitekim müzecilik arkeoloji ve etnografya temelinde ortaya çıkmıştır. Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri'nin yanında bazı koleksiyon çeşidine göre müzeler şöyle sıralanmıştır (Öztekın, 2014):

- Genel Müzeler,
- Sanat Müzeleri,
- Tarih Müzeleri,
- Bilim ve Teknoloji Müzeleri,
- Endüstri Müzeleri

- Uzmanlık Müzeleri,
- Sanal Müzeler,
- Çocuk Müzeleri.

2.5. Müze Gezilerinin Önemi

Müze, etnik değerlerin ve tabiat nesnelерinin saklandığı ve sergilendiğı bir kurum şeklinde nitelendirilmektedir. Müzelerin, toplama ve insanlara koleksiyonlar ile iletişim sağlama olanağı vermek gibi iki esas fonksiyonu bulunmaktadır. Müze, Uluslararası Müze Komitesi tarafından, halkı teşvik etmek ve bilgilendirmek amacıyla birtakım etnik değeri muhafaza etmek, incelemek ve sergilemek için toplumun faydasına devamlı şekilde yönetilen bir kuruluş şeklinde açıklanmıştır. Önemli bir eğitim kuruluşu durumunda bulunan müzeler, zamanla çocukların ve gençlerin öğretim sürecini ve hayatlarında etkili olan oyuncak müzeleri, eğitim müzeleri, okul müzeleri, interaktif bilim müzeleri, teknolojiler ve keşifler gibi alt çeşitlerde ele alınmıştır (Sade, 2005). Uluslararası Müzeler Konseyi tarafından belirlenen ve güncel şekilde faaliyetlerini sürdüren müzeler şu şekilde sıralanmıştır (Çetin, 2003):

- Tabiat Tarihi Müzeleri
- Bilim ve Teknoloji Müzeleri
- Bölge Müzeleri
- Sanat Müzeleri
- Etnografya Müzeleri
- Arkeoloji ve Tarih Müzeleri
- Özel Amaçlı Müzeler

Müzelerin, eserlerle kültürel bir ortam oluşturmanın, saklamanın, muhafaza etmenin, göstermenin ve yaratmanın yanında insanları bilgilendirmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu bilgilendiricilik fonksiyonu müzeleri eğitime direkt katkı sağlayabilecek bir ortam haline getirmektedir. Müzeler, eğitimin gelişimini ve toplumun nitelikli hale getirilmesini, sanatsal bir fenomenin oluşturulmasını, geçmiş ile geleceğın değerlendirilmesini, toplumsal değışikliklerin yaşanmasını sağlayan kurumlar haline gelmiştir. Müzeler, insanları bu gibi fonksiyonlarla eğiten eğitim kuruluşları olmasıyla kaliteli kurumlar haline gelmiştir (Adıgüzel, 2000).

2.6. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Yeri ve Önemi

Temel eğitimde vatandaşlık, sosyalleşme ve yurtseverlik, insan yaşamında önemli bir yer işgal eden hedefler; uluslararası anlayış, barış ve kültürler arası hoşgörü bir bütün olarak ele alınmaktadır. Modern eğitim programlarının dayandığı temel felsefe, öğretmenlere yönelik nesnelere ve yaklaşımlara değil, duygusal özellikleri vurgulayan ve değer geliştiren öğrencilere yönelik problemleri çözmeye dayanmaktadır (Paykoç ve Baykal, 2000).

Doğa Bilimleri Dersi; öğrencilerin kendini tanıma ve bireyin kendini daha iyi algılamalarını sağlama, kendini geliştirme, çok yönlü ve yaratıcı düşünme becerisi kazanma ve problem çözme yoluyla çevreye uyum sağlama dersi olarak görülmektedir (Karabağ, 2009).

Aktif katılım, modern öğrenme kuramlarına uygun olarak öğretilmelidir. Çocukların öğrenmelerini yapılandırabildikleri, nesnelere iletişim kurabildikleri ve pratik yapmalarını, tahmin etmelerini ve sonuçlar çıkarmalarını sağlayan ortamlar öncelikli olmalıdır. Böyle bir ortam, yaratıcılığı teşvik eden, hayal gücünü harekete geçiren ve sahip olduğu konularda etkili bir şekilde öğrenmelerini sağlayan müzelerdir (Tosun, 2015).

Müzeler, öğrencilerin çalışmaları yoluyla birçok duyusuna erişerek öğrencilere daha sürekli öğrenme sağlayabilir. Dündar (2003), öğrencilerin kendilerini ve çevrelerini öğrenmelerine yardımcı olduğunu, çevrelerine uyumu arttırdığını, kendilerini geliştirdikleri, çok yönlü ve yaratıcı düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle, öğrencilere daha özgür ve renkli bir öğrenme ortamı sunan müze uygulamalarına büyük önem vermek, öğrencileri okullardaki sınırlı fiziksel koşullardan kurtarmak, gözlemlene ve denemek için fırsat vermek gerekmektedir. Doğa bilimleri dersinin müfredatını incelerken, doğa bilimleri dersine sınırlı sayıda müze uygulaması ve müze konularının dâhil olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu programa aktif yöntemlerin dâhil edileceği belirtilse de doğa bilimleri dersi için büyük önem taşıyan geziyi gözlemlene yöntemi kullanılarak yapılan müze uygulamalarının çok sınırlı olduğu açıktır.

2005 yılından bu yana Türkiye genelinde uygulanan, bilgi merkezindeki eğitim programlarının faaliyetlerine yapılandırmacı bir yaklaşımla hazırlanan ve kendi deneyimlerinden başlayarak ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak becerileri, öğrencileri senkronize edebilen Sosyal Bilgiler, etkileşime girmesini sağlayan yeni bir yaklaşım benimsendi (Turan ve Karabacak, 2008).

Meydan ve Akkuş'a (2014) göre, Sosyal Bilimler dersine unsurları dâhil etmek için yapılan en önemli çalışmalardan biri, deneklerin yaşamla ilişkisi ve öğrenme sürecinde çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılmasıdır. Doğa bilimleri, müzeler ve tarihi yerlerdeki laboratuvar çalışmalarında olduğu gibi, sosyal bilimlerin öğretimindeki tarihsel olaylar hakkında bilgi ve deneyim sahibi olduklarını göstermektedir.

Aytekin (2007) müzeleri ziyaret etme ihtiyacını şöyle ifade etmektedir: Çoğu durumda sosyal bilimlerin seyrini incelemek tarihsel meseleleri anlamada büyük zorluklara neden olmaktadır. Öğrenci dikkatini dağıtır, konuya ilgi gösterilemez ve ders amacına ulaşamaz. Görselleştirmeden ve ilgiden uzak bir hikâyede sunulan tarihsel olaylar ve olgular öğrencinin hafızasında kalıcı değildir, aynı zamanda derse olan ilgiyi azaltır ve belirli bir süre sonra derse olumsuz bir tutum oluşturur.

Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinde yer alan kazanımlar, müzelerdeki somut, görsel nesnelere ile daha iyi bir şekilde anlaşılabilir. Tarihsel ve kültürel unsurlar açısından ülkemizin oldukça zengin olması müzelerin tarih, iletişim, kültür ve aktif öğrenme ortamı sunmasında etkili bir rolü bulunmaktadır (İlgaz ve Örten, 2015).

Bu bağlamda, bu dersin doğada coğrafi ve doğal özelliklerin tartışıldığı doğa bilimleri dersinin alınması ve tarihe ilgili tarihi yerleri ve müzeleri ziyaret etmesi önemlidir (Sarkan, 2009). Geçmişin tanıkları olarak, öğrencilerin gerçek olaylar ve insanlar hakkında konuşmasına yardımcı olmaktadır. Tarihi yerler geçmiş ile bugün arasında geçici bir bağlantı kurarak geçmiş olayların ortaya çıkmasını düşüncelerine ve empati kurmalarına olanak tanımaktadır. Öğrencilerde tarihi yerler; gözlem, veri toplama, modelleme, karşılaştırma, analiz ve sentez, kanıtların değerlendirilmesi, hipotezler ve sonuçlar gibi becerileri geliştirmektedir (Yeşilbursa, 2008). Tuncel ve Dolanbay'ın (2016) oluşturduğu başlıca tarihi mekânları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Müzeler
- Antik kalıntılar, kaleler
- Mezarlar, türbeler, anıtlar, şehitlikler
- Han, hamam, kervansaraylar
- Küllüye, medrese
- Ulusal parklar
- Savaş alanları
- Caddeler
- Fabrikalar

- Tarihi köyler, çiftlikler
- Yalılar, konaklar
- Önemli tarihi şahısların evleri

Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sanal müzeleri de kullanması, yerel ya da evrensel müzeyi sınıf ortamında sunması, öğrencilerde sanatsal ve estetiksel beğeniyi artırmaktadır (Ustaoglu, 2012). Sosyal Bilgiler müfredatının sanata ve sanat eğitime önem verdiği de görülmektedir. Örneğin, birey ve toplum, sosyal değişme ve kültürel miras sosyal bilgilerin içeriğinin sanata verdiği önemi göstermektedir. Sanat eğitimi gezi-gözlem yöntemi ile müzelerde öğrencilerin “sanatı anlama ve sanattan zevk alma” değerini yaşaması için zengin içerik sunar (Ilgaz ve Örtün, 2015).

Müzeler ayrıca yerel tarihin Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kazanımların ilişkilendirilmesine yardımcı olan en önemli araçlardan birisidir (Yeşilbursa, 2008).

Aydın, Dündar ve Kaya (2016), yerel tarih- müze ilişkisini Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretimine katkısını şu şekilde dile getirmektedirler: Yerel tarih çalışmaları, üzerinde yaşadığımız toprakların mazisi ve milletlerin hafızası olarak değerlendirilebileceğimiz sözlü ve yazılı kaynaklar ve müze envanterine giren dokümanlarla hazırlanmakta, tarih ve sosyal bilgiler öğretiminde öğrenmeyi günlük deneyimlerle kalıcılaştırmaya yardımcı olmaktadır.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Müzeler, tarihsel ve kültürel değerleri ile yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak öğrenciler için alternatif bir öğrenme ortamı hazırlar. Bu ortam, tarihsel empati kurmak, tarihin devamlılığını ve değişimlerini anlamak, kanıta dayalı argümanlar geliştirmek, geçmiş ve bugünü ilişkilendirmek gibi önemli tarihsel düşünme becerilerinin kazanılmasını kolaylaştırmaktadır.

Öğrenme hem okul içinde hem de okul dışında gerçekleşir. Sosyal Bilgiler öğretilirken müzeler ders dışı eğitim faaliyetleri olarak kullanılabilir en önemli alanlardan biridir. Ezberleme dersinden sosyal bilimlerde ders çıkarmak için yapılabilecek en önemli çalışmalardan biri, nesnelere hayata bağlamak için çeşitli yöntem ve teknikler kullanmaktır. Müzeler ve herhangi bir konuda laboratuvar çalışmaları gibi tarihi yerler, sosyal bilimlerin öğretimindeki kavram ve olayların öğretimi açısından başka hiçbir yerde toplanamayan bilgi ve deneyimin sağlanabildiği yerlerdir. Müze yaşamının bireysel, sosyal ve fiziksel boyutları vardır. Bu deneyim, nesnelere etkileşim kurma, gözlemeleme, duyguları ifade etme, hayal gücünü kullanma, kişinin kendi hayatıyla iletişim kurma, bir müze açısından bir mesajı bilgilendirme, görüntüleme ve yorumlama, nesnelere okuma, kültürel değerler ve yaşam alışverişi yapma, gerçeği arama, yaratma gibi unsurları içermektedir.

Müze eğitiminin önemi gün geçtikçe anlaşılmaktadır. Müzeler, kitapların ve derslerin açıkça tanımlayamadığı nesnelere arasındaki bağlantıları belirleyebilir ve gözlem, izleme, mantıksal sıralama ve karşılaştırma yöntemleri sunabilir. Eğitim ve bilgi aktarımında, müze koleksiyonlarındaki eserler ve nesnelere kendi özleriyle bilgi aktarırlar. Bu bağlamda müze eğitimi, sosyal bilimlere soyut konuların dâhil edilmesi ve öğrenci ilgisinin ve merakının artırılması açısından önemli bir eğitim faaliyetidir. Türkiye’de Milli Eğitimin Temel İlkesinin 17. maddesi şu şekilde açıklanmaktadır: “Madde 17- Ulusal eğitimin amaçları sadece kamu ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işte, her yerde ve mümkün olduğunda gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Her resmi özel ve gönüllü kurumun eğitim faaliyetleri, Milli Eğitimin hedefleriyle ilgisi bakımından Milli Eğitim Bakanlığı’nın kontrolüne tabidir.

Yapılandırmacı yaklaşımla birlikte Sosyal Bilgiler programında da öğrencilerin aktif, yaparak-yaşayarak eğitim ve öğretimini gerçekleştirmesi esas alınmıştır. Müzeler, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kazanımları gerçekleştirmek, tarihi ve kültürel mirasımızı öğrenmek açısından önem teşkil etmektedir. Müze eğitimi etkinliklerinin ülkemizde yeterince yapılmadığı bilinmektedir. Sadece Müzeler Haftasında öğrencilerin müzeleri ziyaret etmesiyle Sosyal Bilgiler dersindeki kazanımlar gerçekleştirilemez. Öğrencilerin bulunduğu çevredeki müzelerden habersiz oluşu, Sosyal Bilgiler

dersinin kazanımlarının kazandırılmamasına yol açtığı söylenebilir. Müze eğitiminin yerel tarih öğretimi açısından da etkili olacağı ifade edilebilir, ancak derslerde müze eğitiminin öğretmenler tarafından çok fazla tercih edilmediği görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda müze ile eğitimin kapsamının ve konusunun içeriğine yer verilmiştir. Müze ile eğitim Sosyal Bilgiler öğretimine ve öğrenciye faydalarının neler olduğu, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin okul dışı uygulayabilecekleri müze ile eğitim öğrenme alanları ve kazanımları çeşitli müzelerle ilişkilendirilerek öğretmenlerimize yardımcı olması hedeflenmiştir. Ayrıca bu araştırmanın alan yazına katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ö. (2000). Müze Pedagojisinin Türkiye'deki Yansımaları ve Müzelerdeki Yaratıcı Drama Uygulamaları. *Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar; Küreselleşme ve Yerelleşme* (s.130-143). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aktekin, S. (2008). Müze Uzmanlarının Okulların Eğitim Amaçlı Müze Ziyaretlerine İlişkin Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 103-111.
- Aydın, M., Dündar, R. ve Kaya, F. (2016). Yerel tarih Etkinlikleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ed. R. Sever, M. Aydın, & E. Koçoğlu. *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.524-534).
- Baysal, Z. N. ve Öztürk, C. (2006). *Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış*. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Bektaş, M., Dündar, H., Horzum, M. B., İnal, S., Karabağ, G. ve Öztürk, E. (2009). *Hayat Bilgisi Dersinin Dünü Bugünü: İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bilgili, A. (2009). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel Basımevi.
- Buyurgan, S. ve Mercin, L. (2005). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları*. İstanbul: Varan Matbaacılık.
- Çetin, Y. (2002). Çağdaş Eğitimde Müze Eğitiminin Rolü ve Önemi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 0(8), 67-61.
- Demir, M. K. (2016). Hayat Bilgisi Öğretim Programının Değiştirilmesi Gereçeklerine Dair Öğretmen Adayı Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 47, 157-171.
- Dündar, H. (2003). *İlköğretim Okullarında Öğrenci Yaratıcılığını Geliştirmede Yönetici ve Öğretmen Görüşleri*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İlgaz, S. ve Örtten, H. (2015). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Tarihi ve Sanatsal Mekânlara Dayalı Öğrenme Ortamları. Ed. E. Koçoğlu ve R. Sever, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları* içinde (285-308), Ankara: Pegem akademi Yayıncılık.
- Karabağ, Ş. (2009). Hayat Bilgisi Dersinin Tarihi. Ed. T. Bayram, *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (s.3-20), Ankara: Maya Akademi.
- Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında İlişkilendirmeler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 273-305.
- Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Tarihi ve Kültürel Değerlerin Kazandırılmasındaki Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(29), 402-422.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Öztekin, O. A. (2014). *Müze Kavramı ve Müze Yapılarının İç Mekanlarının İstanbul'dan Örneklerle İncelenmesi*. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (47-81), Ankara: Pegem Yayınları.
- Paykoç, F. ve Baykal, S. (2000). *Müze Pedagojisi: Kültür, İletişim ve Aktif Öğrenme Ortamı Olarak Müzelerin Etkinliğine İlişkin Bir Çalışma*. Müzecilikte yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme. 3. Uluslararası Tarih Kongresi, (s. 102-113), İstanbul: Numune.
- Sade, F. Ö. (2005). *Türkiye'de Tasarlanmış Müze Yapıları*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimarlık Tarihi ve Kuramı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sarkan Tosun, O. (2009). *Müze İncelemelerinin İlköğretim Okullarındaki Görsel Sanatlar Eğitimine Katkısı (Bolu İli Örneği)*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tosun, HB (2015). *Hayat Bilgisi Dersinde Müze Uygulamaları*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tuncel, G. ve Dolanbay, H. (2016). Sınıf Dışı Öğretim Teknikleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ed. R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu, *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi* içinde (s. 358-418). Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, İ. ve Karabacak, N. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretimdeki Yansımaları. *Milli Eğitim*, 0(177), 138-152.
- Ustaoğlu, A. (2012). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Türk Tarihine Yolculuk Ünitesinde Sanal Müzelerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Vural, F. S. (2014). *Çocukta Kişilik Oluşumu ve Başarı*. İstanbul: Mendirek Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2016). *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Yerlerin Kullanımı. *TÜBAR*, XXIII, Bahar, 209-222.